

Kohti hiilineutraaleja kuntia ja maakuntia – Canemure

Helsingin osahankkeen loppuraportti

Helsinki

hiilineutraalisuomi.fi

CANEMURE

LIFE17 IPC/FI/000002
LIFE-IP CANEMURE-FINLAND
CANEMURE-hanke on saanut rahoitusta
Euroopan unionin Life-ohjelmasta.

Helsingin Canemure-osahankkeen tavoitteena oli löytää keinoja hillitä ilmastonmuutosta hankintojen kautta.

Hankkeen myötä hankintojen kestävyys ja vähähiilisyyys pyrittiin saamaan kilpailutuksessa keskeisesti vaikuttaviksi tekijöiksi.

Hankkeessa luotiin onnistuneita esimerkkejä ja sovellettavia työkaluja niin Helsingin kuin muiden kaupunkien ja julkisten hankkijoiden käyttöön.

Helsingin kaupunki hankkii vuosittain tavaroita ja palveluita yli 4 miljardilla eurolla, joten se voi vaikuttaa markkinoihin sekä edistää kestäviä ja vähähiilisiä ratkaisuja.

Kulutusperäisiin kasvihuonekaasupäästöihin voidaan hankintojen kautta vaikuttaa merkittävästi. Hankintojen merkitystä ilmastotyössä korostaa muun muassa se, että suorat päästövähennykset esimerkiksi energiantuotannossa etenevät nopeasti, jolloin välillisten päästöjen osuus päästöjakaumassa kasvaa.

Toimenpiteet

1. Helsingin kaupungin hankintojen hiilijalanjälki arvioitiin Suomen ympäristökeskuksen kehittämän laskentamallin avulla.
2. Ilmastovaikutuksiltaan merkittävimmistä hankintaryhmistä valittiin pilottikohteita kaupungin hankinta-aikataulua seuraten.
3. Selvitettiin, miten hiilijalanjälki on mahdollista ottaa huomioon kussakin pilottihankinnassa. Pilottihankinnoissa huomioitiin myös muita ympäristö- ja vastuullisuusnäkökulmia (ml. sosiaalinen vastuu) niin kattavasti kuin mahdollista.
4. Avainasemassa onnistuneiden hankintapilottien taustalla oli aktiivinen markkinavuoropuhelu sekä yhteistyö yritysten, tutkimuslaitosten ja muiden kuntien ja kaupunkien kanssa.
5. Pilottikohteiden hankintaprosessit dokumentoitiin huolellisesti tulosten arviointia ja tiedon jakamista varten. Viidessä yhdeksästä pilottihankinnasta tehtiin hiilijalanjälkilaskentaa, minkä lisäksi pilottien vaikuttavuutta arvioitiin laadullisesti asiantuntijahaastatteluihin perustuen.
6. Hyviä esimerkkejä sekä käytäntöjä jaettiin aktiivisesti niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin. Hankkijoiden osaamista kehitettiin tarjoamalla asiantuntijatukea, ohjeistuksia, työkaluja, selvityksiä ja hankintakoulutuksia. Tavoitteena on, että osahankkeen innoittamana vastaavanlaisia hankintoja toteutetaan paitsi Helsingissä, myös muissa Suomen kaupungeissa.

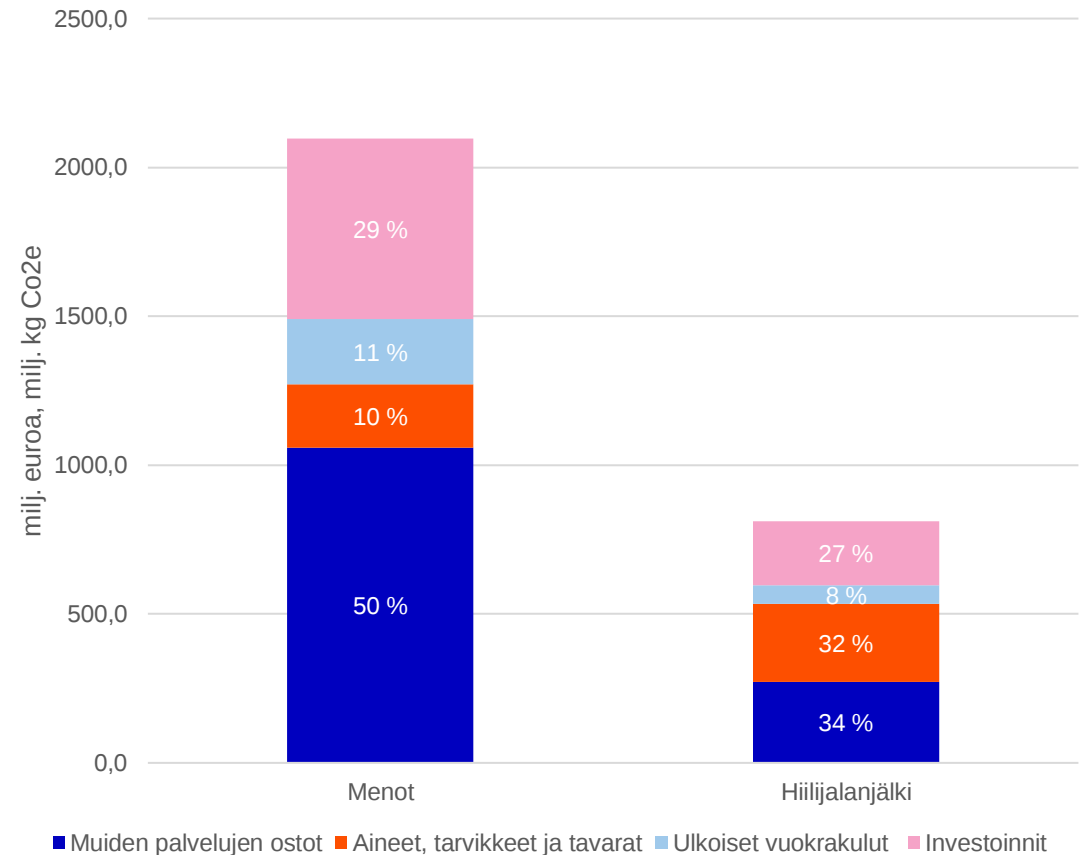
Helsingin hankintojen hiilijalanjäljen arviointi

Helsingin kaupungin hankintojen hiilijalanjälki arvioitiin Suomen ympäristökeskuksen kehittämän julkisten hankintojen hiilijalanjäljen laskentamallin avulla (Nissinen & Savolainen, SYKEra 15/2019).

Laskennan keskeisenä tuloksena saatiin käsitys hankintamienoryhmien aiheuttaman kuormituksen suuruusluokasta ja jakautumisesta. Tätä tietoa hyödynnettiin päästövähennystoimenpiteiden kohdistamiseksi.

Suurimman osan hankintojen ilmastokuormasta aiheuttaa rakentaminen ja siihen liittyvä energiankulutus. Merkittävä osuus on myös elintarvike- ja ruokapalveluhankinnoilla.

Hankintamenot ja hiilijalanjälki vuonna 2018 (sis. investoinnit)

Miten hiilijalanjäljen laskentaa voidaan soveltaa eri hankintaryhmissä ja millaisia kriteerejä hiilijalanjäljelle voidaan muodostaa?

Yhdeksän vähähiilistä hankintapilottia

ELINTARVIKKEET JA RUOKAPALVELUT

Maito- ja lihatuotteet

- Tarjoajien toimenpidesuunnitelma hiilijalanjäljen pienentämiseksi sopimuskaudella ja maitotuotteiden PEF-ympäristöjalanjälkimenetelmän tarkastelu

Ravintola- ja kahvilapalvelut

- Hiilijalanjälkilaskenta sopimuskaudella

Palvelutalojen ruokapalvelut

- Vastuullisuuskriteerien toteutumista seurataan sopimuskauden aikana

MUUT

Työvaatehankinta

- Selvitys + laskuri: onko työvaatteiden hankinta palveluna elinkaarivaikutuksiltaan parempi vaihtoehto kuin tuotteina

TALONRAKENTAMINEN

Asetelmakadun SR-urakka (uudisrakennus)

- Tarjousten hiilijalanjälki pisteytettiin

Kontulankaaren kerrostalojen peruskorjaus

- Hankesuunnitelmavaiheessa MOBO-monitavoiteoptimointi elinkaaren hiilijalanjäljen pienentämiseksi ja energiatehokkuuden parantamiseksi
- Kiertotaloutta edistävä uudelleenkäyttöselvitys ja -suunnitelma + yhteistyö HYPPY-hankkeen kanssa

INFRARAKENTAMINEN

Hämeentien peruskorjauksen suunnittelu

- Suunnittelua ohjaava päästö- ja kustannustarkastelu eri suunnitteluvaihtoehtoilta ja siitä johdetut resurssiviisaat suositukset

Katujen uudelleenpäällystysurakat

- Urakkakohtainen ympäristösuunnitelma ja CO₂-laskennan lähtötietojen kerääminen urakoitsijalta

Piloteista kokemuksia ja käytänteitä

Piloteilla on tärkeä rooli organisaation kehityksen näkökulmasta, sillä niiden kautta saadaan kerättyä kokemuksia ja kasvatettua osaamista. Pilotit auttavat tunnistamaan toimivia tapoja sekä haasteita, minkä myötä uusia käytänteitä voidaan skaalata ja vakiinnuttaa osaksi organisaation prosesseja.

- Piloteilla viestittiin markkinoille kaupungin vähähiilisyystavoitteista ja osoitettiin kaupungin tahtotilaa tuoda vastuullisuusnäkökulma entistä vahvemmin osaksi hankintoja.
- Tilaajan ja toimittajien välinen vuoropuhelu erityisesti vastuullisuuden osalta vahvistui pilottien myötä.
- Pilottihankintojen valmistelussa asiantuntijoiden osaaminen kehittyi. Valmistelutyössä hyödynnettiin niin markkinavuoropuheluja kuin ulkopuolisia asiantuntijoita.
- Monet piloteissa kokeillut kriteerit on onnistuttu jalkauttamaan osaksi kaupungin hankintoja. Vähähiilisyyden ja vastuullisuuden huomioiminen hankinnoissa onkin systematisoitunut verrattuna aiempaan.

Selvityksestä tukea hiilijalanjäljen hyödyntämiseen hankinnoissa

Hankkeessa laaditun selvityksen tarkoituksena on tukea julkisia hankintayksiköitä vähähiilisten hankintojen toteuttamisessa avaamalla hiilijalanjäljen hyödyntämisen mahdollisuuksia ja haasteita ilmastokriteerien asettamisessa.

Selvitys tarkastelee hiilijalanjälkilaskennan taustaa, laskentamenetelmiä ja tulevaisuuden näkymiä seuraavissa hankintakategorioissa:

1. Talonrakentaminen
2. Infrarakentaminen ja asfaltointi
3. Elintarvikkeet ja ruokapalvelut

Selvityksen päätelmiä voi kuitenkin yleisellä tasolla soveltaa myös muilla hankinnan sektoreilla.

Helsinki

Hiilijalanjäljen soveltaminen julkisissa hankinnoissa

Selvitys laskentamenetelmien kehitystyöstä rakentamisessa ja ruokahankinnoissa

Reetta Huomo, Hanna-Mari Juvonen, Katariina Petäjäniemi, Miia Herzon ja Satu Turula

Hiilineutraali Suomi 2035
CANEMURE

Helsinki

Keskeisiä johtopäätöksiä

Pelkällä hiilijalanjäljen laskennalla ei edetä kovin pitkälle tavoitteiden saavuttamisessa. Keskeistä onkin pohtia organisaation ilmastotavoitteita ja hahmottaa ilmastovaikutusten merkitys kussakin hankinnan kategoriassa erikseen, arvioida olemassa olevan laskentatiedon käyttökelpoisuus sekä pohtia, missä hankinnan vaiheessa mahdollista laskentaa tarvitaan. Hiilijalanjäljen arvioinnin ja ilmastotavoitteiden määrittelyn tulee olla kiinteä osa hankintojen vastuullisuuden kehittämistä sekä laajempaa hankintojen johtamista.

Vinkkejä ilmastokestäviin hankintoihin

- Seuraa hankinnan kohteen kehitystyötä ilmastovaikutusten arvioimiseksi
- Harjoittele ja lisää ymmärrystä hiilijalanjälkilaskennan hyödyntämisestä
- Hyödynnä laskennoista saatu hiilijalanjälkitieto vastaaviin hankkeisiin
- Jaa ilmastoviisaat esimerkkisi

Opi edistämään vähähiilisiä ratkaisuja julkisissa hankinnoissa

Pilottihankinnoista kerätyt opit ja löydökset hiilijalanjälkiaselvityksestä koottiin yhteen vähähiilisten hankintojen verkkokurssiksi. Kurssiin kuuluu johdanto ja viisi moduulia, joiden suorittamiseen kuluu noin 60 minuuttia. Kurssi tarjoaa mm. perustietoa hiilijalanjäljestä, vinkkejä vähähiilisen hankinnan valmisteluun ja konkreettisia esimerkkihankintoja. Kurssi tuotettiin sekä suomeksi ja englanniksi ja se julkaistiin kaupungin sisäisellä oppimisalustalla sekä kaikille avoimena verkkoversiona Avointen oppimateriaalien kirjastossa (aoe.fi).

Johdanto

Opintomoduli • Pakollinen

1. Merkittäviä ilmastovaikutuksia aiheuttavat hankintakategoriat

Opintomoduli • Pakollinen

2. Mikä on hiilijalanjälki ja mistä sitä koskevaa tietoa saa?

Opintomoduli • Pakollinen

3. Miten voin edistää vähähiilisyyttä hankinnan toteutuksessa?

Opintomoduli • Pakollinen

4. Esimerkkihankintoja

Opintomoduli • Pakollinen

5. Keskeiset opit hiilijalanjäljen huomioimiseen

Opintomoduli • Pakollinen

Selvityksiä ja työkaluja hankintojen kehittämiseksi

Hankkeessa ja yhteistyössä muiden tahojen kanssa tuotettiin useita selvitystöitä ja työkaluja niin hankkeen pilottihankintojen tarpeisiin kuin kaupungin laajempaa hankintojen kehittämistä varten.

- Hämeentien CO2-päästölaskenta ja ilmastoviisaat tarkastelut
- Peruskorjaushankkeen energioptimointi ja elinkaaren hiilijalanjälkilaskenta
 - Asuinkerrostalon peruskorjauksen purkukartoitustaulukko
- Työvaatehankinnan elinkaarivaikutukset – Ilmastovaikutukset, vedenkulutus ja kustannukset
 - Laskuri työvaatehankinnan elinkaarivaikutuksille (xlsx)
- Ruoan hiilijalanjäljen laskenta – Case Ravintola Merta
 - Ravintolan hiilijalanjälkilaskuri (xlsx)
- Selvitys päästöttömät työmaat green deal -sopimuksen mukaisten vaatimusten vaikutuksista

Canemure-hankkeesta muodostui tärkeä osa Helsingin hankintojen vastuullisuustyötä. Hanke toi uusia resursseja kaupungin hankintojen kehittämiseen, sillä lähes koko hankkeen ajan kaksi hanketyöntekijää pystyi käyttämään työaikaansa vähähiilisyyden edistämiseksi kaupungin hankinnoissa.

Tämä lisäresurssi toi selvästi lisää vauhtia vähähiilisten hankintojen kehittämiseen, sillä hankkeen työntekijät pystyivät tuottamaan itse tietoa, tilaamaan selvityksiä ja tarjoamaan omaa substanssiosaamistaan kaikkien kaupungin hankintayksiköiden käyttöön. Canemuren henkilöstöresurssien avulla pystyttiin tukemaan hankintayksiköitä myös markkinavuoropuheluja järjestettäessä sekä hankintakriteerejä laadittaessa.

Suurten hankintojen läpivieminen on jo itsessään työläs prosessi eikä niiden ympäristö- ja ilmastovaikutusten huomioimiseen olisi todennäköisesti riittänyt vastaavia resursseja ilman Canemure-hanketta.

Canemure-hankkeen myötä vastuullisuusasiat tulevat Helsingin kaupungin hankinta-asiantuntijoilla vielä entistäkin vahvemmin selkärangasta.

Hankkeen opit auttavat myös muita kaupunkeja hillitsemään ilmastonmuutosta hankintojen kautta.

LIFE17 IPC/FI/000002
LIFE-IP CANEMURE-FINLAND
CANEMURE-hanke on saanut rahoitusta
Euroopan unionin Life-ohjelmasta.